

Crna Gora
Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma

Izvještaj

**o sprovođenju *Programa razvoja ruralnog turizma
Crne Gore za (2019-2021) za 2020. i 2021. godinu.***

Podgorica, jun 2022. godine

Sadržaj:

<u>I - UVODNI REZIME</u>	3
<u>II - INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA</u>	7
<u>III - TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE PO AKTIVNOSTIMA</u>	13
<u>IV - PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA</u>	30

I - UVODNI REZIME

Razvoj turističkog proizvoda u Crnoj Gori zasniva se na principima i ciljevima održivog razvoja kako bi se obezbijedila kvalitetna i raznovrsna turistička ponuda i u krajnjem, poboljšala konkurentnost turističke destinacije. U tom smislu, posebna pažnja posvećuje se diverzifikaciji turističke ponude u okviru koje razvoj ruralnog turizma ima važnu ulogu. Značaj razvoja ruralnog turističkog proizvoda ogleda se i u činjenici da doprinosi smanjenju nezaposlenosti i oživljavanju sela, s jedne strane, dok s druge strane stvara uslove za zadovoljavanje potreba sve većeg broja turista koji pronalaze mir i zadovoljstvo u prirodi, zdravom načinu života, tradicionalnoj kuhinji, gostoprimstvu seoskih domaćinstava, kao i očuvanim običajima i tradiciji. Povećanom interesovanju tražnje za ruralna područja značajno doprinosi i način života, prvenstveno populacije koja živi u gradskim sredinama.

Tokom perioda 2020 - 2021. godine poslovanje u sektoru turizma, pa time i u seoskim domaćinstvima kao nosiocima ponude u ruralnom turizmu, odvijalo se pod otežanim uslovima uzrokovanim pojavom pandemije COVID-19.

Naime, od marta 2020. godine, na globalnom nivou, došlo je do krize na društvenom, ekonomskom i finansijskom planu, a time i nikad ranije zabilježenim otežanim uslovima za odvijanje privrednih aktivnosti. Određeni broj djelatnosti doživio je veliki stepen zatvorenosti, a turizam čak i potpuno zatvaranje, odnosno ograničenje obavljanja rada. Imajući u vidu da je posledica navedenog bila i najteža ekonomska kriza, to je zabilježen i enorman pad prihoda u svim vidovima poslovanja, a posebno u sektoru turizma.

U takvim uslovima, oporavak i ponovno aktiviranje poslovanja u turizmu tokom 2020. godine, vršeno je uz finansijske podrške Vlade. I u 2021. godini, epidemiološko –zdravstvena situacije je bila neizvjesna, shodno čemu se nastavila finansijska podrška Vlade u cilju stvaranja osnovnih preduslova za brži oporavak i razvoj djelatnosti, odnosno poslovanja u turizmu.

Takođe, tokom perioda 2020-2021. godine, potrošnja budžetskih sredstava bila je svedena na minimum, uz usložnjavanje organizacionih aktivnosti u periodu septembar 2020-januar 2021. godine zbog strukturnih promjena u Vladi Crne Gore.

U tako složenim uslovima, poslovanje u sektoru turizma, a time i u oblasti ruralnog turizma, odvijalo se vrlo otežano.

U prethodne dvije godine snažna podrška razvoju ruralnog turizma pružena je i kroz obezbjeđenje finansijskih sredstava od strane ministarstava nadležnih za poslove turizma i poljoprivrede, koja su bila usmjerena ne samo ka povećanju broja seoskih domaćinstava, već i ka unapređenju kvaliteta proizvoda, tj. diverzifikaciju i specijalizaciju ponude koja je jedna od bitnih komponenti neophodna za dalji razvoj ovog oblika turizma.

U cilju jačanja održivosti ruralnog preduzetništva intenzivno se radilo i na razvoju sistema mentorstva za rad sa pružaocima usluga u seoskim domaćinstvima.

U tom smislu, resorno Ministarstvo je u kontinuitetu pružalo punu podršku na terenu svim zainteresovanim subjektima koji se bave ovim vidom turističke ponude. Predstavnici Ministarstva su

obišli znatan broj seoskih domaćinstava kako bi im pružili podršku i podstakli dalji razvoj njihove djelatnosti. Kako je ova aktivnost na razvoju ruralnog turizma kontinuirana, u planu je da se podrška seoskim domaćinstvima nastavi i u narednom periodu u cilju jačanja turističke ponude u ruralnim područjima.

Krajem 2020. i 2021. godine ažurirana je brošura sa novo-registrovanim seoskim domaćinstvima. Kako bi se na sistemski način efikasnije pratio ostvaren promet u seoskim domaćinstvima, u saradnji sa lokalnim turističkim organizacijama intenzivno se radi na pronalaženju rješenja za probleme koji se odnose na prijavu gostiju kao i na upotrebu fiskalnih kasa, odnosno izdavanja računa. Cilj je obezbijediti što tačniju evidenciju turističkih parametara (broj dolazaka, noćenja, ostvareni profit). U predstojećem periodu očekivanog potpunog oporavka u poslovanju, tj. dostizanja, prije svega, rezultata ostvarenih u periodu prije proglašenja pandemije virusom COVID-19, a potom, u cilju ostvarenja i razvojnih projekcija, u planu je implementacija ranije započetih, ali i novih projektnih aktivnosti i mjera.

Ukupan broj aktivnosti iz Akcionog plana za 2020. i 2021. godinu koji su razvrstani u tri operativna cilja iznosi 71, od čega je realizovano 40 ili 56,3%, nerealizovano 24 aktivnosti ili 33,8%, dok je djelimično realizovano 7 aktivnosti odnosno 9,8% (Prikaz 1).

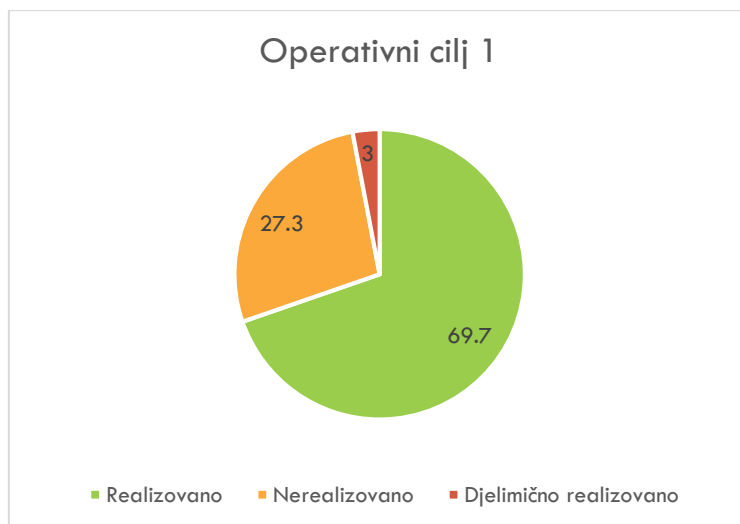
Ukupna planirana sredstva za realizaciju Programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore s Akcionim planom 2019-2021. godine, za 2020. i 2021. godinu, iznosila su 272.200€, dok je za realizaciju istog utrošeno 193.000€ što predstavlja 70,9% realizovanih finansijskih sredstava.

Slijedi prikaz ostvarenih aktivnosti po **pojedinačnim operativnim ciljevima**:

Operativni cilj 1: Unapređenje sistema ruralnih turističkih iskustava i integracija ponude kako bi se uspostavio integrisan lanac vrijednosti u ruralnom turizmu na teritoriji Crne Gore.

Od 33 aktivnosti planiranih ovim operativnim ciljem realizovane su 23 aktivnosti ili 69,7%, nerealizovano 9 aktivnosti, odnosno 27,3 %, dok je ukupno 1 aktivnost djelimično realizovana odnosno 3%.

Razlog zbog kojeg veliki broj aktivnosti iz Operativnog cilja 1 nisu realizovane bio je objektivne prirode. Naime, početak pandemije COVID-19 u martu 2020. godine, gotovo je zaustavio poslovanje u toj godini, dok se u 2021. godini poslovanje odvijalo u otežanim uslovima, tj. sa čestim restrikcijama rada ili rada pod rigoroznim epidemiološkim mjerama, što je dovelo do toga da se terenski rad, koji je bio osnova realizacije aktivnosti, svede na minimum.

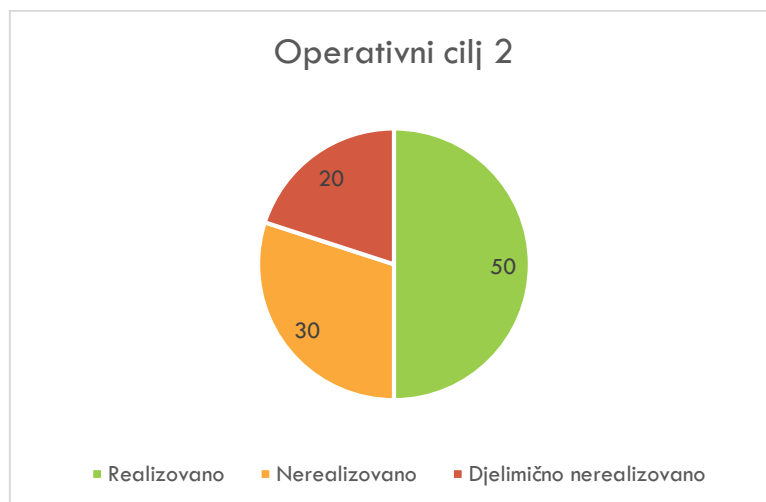

Prikaz 2. Pregled statusa realizacije (u %) aktivnosti za Operativni cilj 1 - period 2020-2021.

Operativni cilj 2: Podizanje nivoa svijesti i informisanosti turista o ponudi u oblasti ruralnog turizma Crne Gore u cilju pozicioniranja ruralnog turizma na tržištu, odnosno prepoznavanja novog brenda i pozicioniranja Crne Gore kao nove ruralne destinacije.

Od 24 aktivnosti koje su planirane ovim operativnim ciljem realizovano je 12 aktivnosti ili 50%, nerealizovano 7 aktivnosti, odnosno 30%, dok je ukupno 5 aktivnosti djelimično realizovano odnosno 20%.

Razlog zbog kojeg veliki broj aktivnosti iz Operativnog cilja 2 nisu realizovane bio je objektivne prirode zbog pandemije COVID-19, poslovanje se odvijalo u otežanim uslovima, tj. sa čestim restrikcijama rada ili rada pod rigoroznim epidemiološkim mjerama.

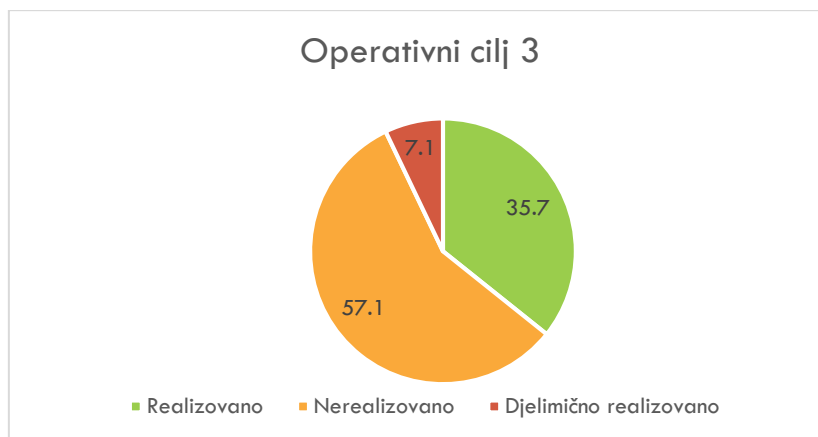

Prikaz 3. Pregled statusa realizacije (u %) aktivnosti za Operativni cilj 2 - period 2020-2021.

Operativni cilj 3: Osposobljavanje i aktiviranje ruralnih zajednica, preduzetnika i preduzeća da unaprijede vrijednost ruralnih proizvoda kroz aktivno učešće u upravljanju održivim razvojem svojih destinacija što podrazumijeva specifična znanja i sinergiju u pogledu kreiranja turističkog proizvoda.

Od 14 aktivnosti planiranih ovim operativnim ciljem realizovano je 5 aktivnosti ili 35,7%, nerealizovano 8 aktivnosti, odnosno 57,1%, dok je ukupno 1 aktivnost djelimično realizovana odnosno 7,1%.

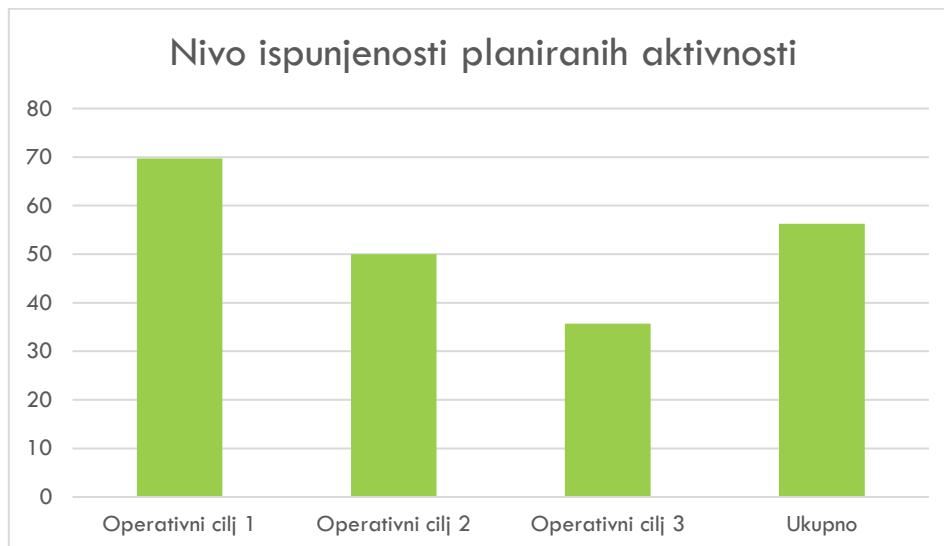
Aktivnosti iz Operativnog cilja 3 nisu realizovane zbog poslovanja koje se odvijalo u otežanim uslovima, tj. sa čestim restrikcijama rada ili rada pod rigoroznim epidemiološkim mjerama.

Prikaz 4. Pregled statusa realizacije (u %) aktivnosti za Operativni cilj 3 - period 2020-2021.

Rezimirajući nivo realizacije planiranih aktivnosti, zaključuje se da je Operativni cilj 1 realizovan 69,7%, Operativni cilj 2 je 50%, dok je Operativni cilj 3 ispunjen sa svega 35,7%.

Generalno posmatrano, sve aktivnosti u okviru tri operativna cilja realizovane su u nivou od 40,8% u odnosu na plan.

Prikaz 5. Nivo ispunjenosti planiranih aktivnosti po operativnim ciljevima - period 2020-2021.

Ključni izazovi u realizaciji aktivnosti iz perioda 2020 - 2021. godine bili su:

- poslovanje u kriznim uslovima;
- nedovoljna finansijska sredstva;
- minimiziranje mogućnosti za uspostavljanje direktne komunikacije svih stejkholdera u formiranju ponude (koordinacija rada na implementaciji programskih aktivnosti);

- kapaciteti pružaoca usluga u ruralnom turizmu.

Dakle, stepen realizacije Akcionog plana za period 2020. i 2021. godinu je djelimično zadovoljavajući jer se poslovanje u sektoru turizma odvijalo pod otežanim uslovima. U skladu sa tim, umjesto podnošenja završnog izvještaja, pripremljen je predlog Prelaznog akcionog plana za 2022. godinu koji se sastoji od mjera i aktivnosti koje nisu realizovane tokom 2020. i 2021. godine, a u pravcu definisanja optimalnog modela za njihovu potpunu implementaciju do usvajanja novog programskog dokumenta za ovu oblast koji se preliminarno planira za 2023. godinu i čije je usvajanje planirano sa još nekoliko programa u okviru resora nadležnog za turizam.

II – INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA

Usvojeni Program razvoja ruralnog turizma sa Akcionim planom do 2021. godine (PRRT 2021) polazi od opredjeljenja da ruralni prostor i atrakcije ne treba posmatrati u užem smislu samo kao resurs za razvoj turizma, već i kao potencijal za razvoj lokalnih zajednica i ruralnih područja Crne Gore kroz aktivnu participaciju različitih subjekata u oblasti ruralnog turizma i razvoj preduzetništva u ovoj oblasti uz jasno definisan sistem razvoja i podsticaja na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou. Stoga je strateški cilj razvoja ruralnog turizma usmjeren na razvoj diverzifikovane i autentične ruralne turističke ponude Crne Gore koja će stvoriti osnov za povećanje životnog standarda stanovništva iz ruralnih sredina i zaustavljanje depopulacije iz ovih područja.

Ciljevi razvoja ruralnog turizma definisani su kroz set operativnih ciljeva, prioriteta i mjera koje iz njih proizilaze.

Kako je navedeno i u Uvodnom rezimeu, u periodu implementacije Akcionog plana za 2020-2021. godine, indikatori učinka za pojedine operativne ciljeve su realizovani, dok za određeni broj nije dostignuta planirana vrijednost, naročito u 2020. godini. Osnovni razlog za navedenu konstataciju ogleđa se u činjenici da se poslovanje ukupne privrede, pa time i turističke, tokom posmatranog perioda odvijala pod otežanim i nepredvidim okolnostima, a što je pojačavalo negativne efekte izazova odnosno rizika koji u manjoj ili većoj mjeri, postoje i u redovnim uslovima odvijanja poslovanja.

Pregled ključnih operativnih ciljeva Akcionog plana za period 2020-2021. godine sa potencijalnim izazovima / rizicima, kao i sa aktivnostima koje su u funkciji njihovog ublažavanja, dati su u tabelarnom pregledu koji slijedi:

Operativni cilj 1					
Unapređenje sistema ruralnih turističkih iskustava i integracija ponude kako bi se uspostavio integrisan lanac vrijednosti u ruralnom turizmu na teritoriji Crne Gore					
Indikatori učinka	Polazna vrijednost 2019.	Ciljna vrijednost 2021.	Ostvarena vrijednost	Izazov/ rizik	Aktivnost na ublažavanju negativnih efekata izazova/rizika
1. Odobrena sredstva za očuvanje autentične	0	3	0	- Uticaj pandemije COVID-19 na	-Unapređenje zdravstvenog i sigurnog ambijenta

arhitekture i ambijenta u minimum tri sela do 2020. godine				poslovanje pružaoca usluga -nedovoljna finansijska sredstva	u turističkom poslovanju - uvođenje, razvijanje i primjena novih zdravstvenih i sanitarno-higijenskih standarda/uslova/ mjera u pružanju turističkih usluga -iznalaženje mogućnosti za korišćenje EU i drugih fondova
2. Odobrena sredstva za adaptaciju i restauraciju seoskih objekata namijenjenih pružanju turističkih usluga uz očuvanje tradicionalnog stila za minimum šest korisnika do 2020. godine	0	6	6 (na linku : https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-podrsku-ruralnom-turizmu-za-2021-2022-godinu-unapredenje-kvaliteta-usluga-i-ponude-u-ruralnom-turizmu , nalazi se tekst javnog poziva kojim su podržana 3 korisnika)		
3. Organizovane minimum dvije posjete (ture) turističkih agencija nosiocima ponude u ruralnom turizmu do 2020. godine (jedna tura godišnje) u cilju savjeta za unaprijeđenje ponude	0	6	2(na linku https://monenegro.travel/vijesti/1998 nalazi se tekst javnog poziva kojim su podržane dvije agencije)		

U okviru Operativnog cilja 1 - Unapređenje sistema ruralnih turističkih iskustava i integracija ponude kako bi se uspostavio integrisan lanac vrijednosti u ruralnom turizmu na teritoriji Crne Gore, aktivnosti su djelimično realizovane zbog uticaja pandemije COVID-19 na poslovanje pružaoca usluga, kao i zbog nedovoljno raspoloživih finansijska sredstava. U okviru ovog cilja, realizovano je šest projektnih aktivnosti koje su se odnosile na adaptaciju i restauraciju seoskih objekata u pravcu očuvanja tradicionalnog stila života u Crnoj Gori sa konačnim ciljem njegovog valorizovanja i promovisanja u turističke svrhe. Takođe, u okviru istog organizovane su dvije posjete turističkih agencija nosiocima ponude, odnosno pružaocima usluga u cilju savjetovanja i davanja preporuka za unapređenje i podizanja nivoa kvaliteta ponude, tj. proizvoda. Na taj način stvaraju se preduslovi za bolju povezanost aktera u formiranju i promovisanju turističkog proizvoda, što u krajnjem doprinosi i podizanje nivoa konkurentnosti turizma Crne Gore.

Operativni cilj 2 Podizanje nivoa svijesti i informisanosti turista o ponudi u oblasti ruralnog turizma Crne Gore u cilju pozicioniranja ruralnog turizma na tržištu, odnosno prepoznavanja novog brenda i pozicioniranja Crne Gore kao nove ruralne destinacije					
Indikatori učinka	Polazna vrijednost 2019.	Ciljna vrijednost 2021.	Ostvarena vrijednost	Izazov/rizik	Aktivnost na ublažavanju negativnih efekata izazova/rizika
1. Formiran i lansiran "Program ambasadora"	0	1	0	Raspoloživi ljudskih resursi	Razvoj novih standarda obrazovanja, kompetencija i vještina, cjeloživotno učenje kroz primjenu inovacija i digitalizacije
2. Razvijen integrisani sistem digitalnog marketinga i prodaje – mobilna aplikacija (za Android i iOS) i portal ruralnog turizma sa modulom centralnog bukinga do kraja 2020. godine i otvorena tri digitalizovana centra za posjetioce do 2021. godine	0	3	1 integrisani sistem – mobilna aplikacija 1 portal ruralnog turizma (https://www.ruralholiday.me/st1/seosko-domacinstvo/ nalazi se portal ruralnog turizma kojim je obuhvaćen znatan broj seoskih domaćinstava) 0 digitalizovanih centara za posjetioce		

Operativni cilj 2 - Podizanje nivoa svijesti i informisanosti turista o ponudi u oblasti ruralnog turizma Crne Gore u cilju pozicioniranja ruralnog turizma na tržištu, odnosno prepoznavanja novog brenda i pozicioniranja Crne Gore kao nove ruralne destinacije aktivnosti su djelimično realizovane kroz Javne pozive. U okviru ovog cilja razvijen je integrisani sistem digitalnog marketinga kroz portal ruralnog turizma sa modulom centralnog bukinga, kojim je obuhvaćen znatan broj seoskih domaćinstava. Ovakvim i sličnim aktivnostima, koje se odnose na primjenu tehnoloških dostignuća, na direktan način se doprinosi boljoj "vidljivosti" turističke ponude Crne Gore s jedne strane i direktnoj povezanosti potencijalnih turista sa svih meridijana sa pružiocima usluga u našoj državi, sa druge strane. Ovim putem otvara se i mogućnost da se, shodno zahtjevima i potrebama turista, ponuda mijenja, odnosno prilagođava istim, čime se postiže veći nivo zadovoljstva turista koji time od potencijalnih "prerastaju" u lojalne turiste. U narednom periodu (2023.-2025.) razmotriće se

mogućnost, kako finansijskih sredstava tako i ljudskih resursa za postizanje optimalnog rješenja po pitanju otvaranja digitalizovanog/ih centra/ara za posjetioce.

Operativni cilj 3					
Osposobljavanje i aktiviranje ruralnih zajednica, preduzetnika i preduzeća da unaprijede vrijednost ruralnih proizvoda kroz aktivno učešće u upravljanju održivim razvojem svojih destinacija što podrazumijeva specifična znanja i sinergiju u pogledu kreiranja turističkog proizvoda					
Indikatori učinka	Polazna vrijednost 2019.	Ciljna vrijednost 2021.	Ostvarena vrijednost	Izazov/rizik	Aktivnost na ublažavanju negativnih efekata izazova/rizika
1. Formiran sistem prikupljanja upravljačkih informacija do 2020. godine	0	1	0	Koordinacija/efikasnost rada na implementaciji projektnih aktivnosti	Podizanje nivoa svijesti o potrebi zajedničkog djelovanja uz unapređenje poslovanja shodno savremenim trendovima – integrisanih turističkih ponuda / proizvoda
2. Organizovano šest obuka za pružaoce usluga u ruralnom turizmu (dvije po regionu) do 2020. godine	0	6	0		
3. Obučeno prvih devet mentora (tri mentora – trenera i šest lokalnih mentora) do 2020. godine	0	9	0		

Aktivnosti u okviru Operativnog cilja 3 - Osposobljavanje i aktiviranje ruralnih zajednica, preduzetnika i preduzeća da unaprijede vrijednost ruralnih proizvoda kroz aktivno učešće u upravljanju održivim razvojem svojih destinacija, što podrazumijeva specifična znanja i sinergiju u pogledu kreiranja turističkog proizvoda, nisu realizovane zbog uticaja pandemije COVID-19. Naime, shodno planu da bi se ove aktivnosti realizovale, bilo je potrebno prevashodno potrebno organizovanje direktnih sastanaka sa pružiocima usluga kao i sa predstavnicima ostalih institucija koje direktno ili indirektno doprinose razvoju turističkog proizvoda.

Imajući u vidu da su prethodne dvije godine realizacije Akcionog plana bile zahvaćene nepredvidivom situacijom izazvanom pandemijom COVID-19, veoma je teško bilo postići realizaciju svih planiranih mjera i aktivnosti, i pretpostaviti kakvi bi rezultati bili u drugačijim okolnostima. Ipak, i pored činjenice da je pandemija COVID-19 direktno uticala na turističku djelatnost odnosno kretanja turista, zaključujemo da je pored neostvarivanja planiranih vrijednosti određenih indikatora, ostvaren određeni napredak čak i u takvim okolnostima.

Osim toga, prepoznajući potencijale ruralnih područja Crne Gore za pružanje turističke ponude gostima, odnosno želeći da se omogući njihova turistička valorizacija, u prethodnom periodu je prvenstveno unaprijeđena zakonska i podzakonska regulativa za ovaj segment turističke ponude. Na taj način, za pružaoce usluga u ruralnom turizmu, odnosno seoska domaćinstva pripremljen je

zakonski osnov koji podrazumijeva pojednostavljenu proceduru registrovanja djelatnosti, kako bi se smanjila birokratska opterećenja na samom početku poslovanja.

Seoska domaćinstva se nalaze u svim djelovima Crne Gore, nude raznovrsne sadržaje posebne ponude u kojima se reflektuju na specifičnosti kraja u kojima se nalaze, zatim raznolike atrakcije i aktivnosti u prirodi, a što predstavlja posebnu povoljnost za turiste u još uvijek neizvjesnim uslovima posmatrano sa epidemiološko - zdravstvenog aspekta.

U ovoj vrsti ponude posebno se izdvajaju već tradicionalno poznate vinarije, ali i proizvođači maslinovog ulja i sira. Međutim, sve su brojnija domaćinstva koja nude i relativno noviju ponudu, a koja se odnosi prvenstveno na rekreaciju i fizičke aktivnosti, tematske ture, umjetničko - folklorne programe, aktivnosti kojima se promovišu stari zanati i rukotvorine kao i tradicionalni običaji, gastro sadržaji itd.

Veliki dio ponude ovog oblika turizma se razvija u pravcu samostalnih proizvoda, dok ostali dio predstavlja važan komplementarni sadržaj kupališnom i ski turizmu. Oba pravca razvoja i rasta su neophodna za Crnu Goru, posebno za njen ruralni prostor, s obzirom da je cilj razvoja ovog oblika turizma usmjeren ka razvoju diverzifikovane i autentične ruralne turističke ponude Crne Gore, koja će stvoriti osnov za poboljšanje životnog standarda stanovništva i zaustavljanje depopulacije ruralnih područja.

Na ovaj način uspostavlja se direktna korelacija ruralnog turizma sa efikasnijim i kvalitetnijim razvojem održive komponente (zelena tranzicija) turističkog razvoja (unapređenje kapaciteta i ponude/usluga), tj. ostvaruje se sinhronizacija sa Nacionalnom strategijom održivog razvoja do 2030. godine, UN Agendom za održivi razvoj do 2030. godine, Nacionalnom strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2021-2025. i Strategijom razvoja ženskog preduzetništva Crne Gore 2021-2024.

S druge strane, imajući u vidu da je realizovana i određena finansijska podrška pružaocima usluga, može se konstatovati da je poslednjih godina evidentan razvoj ruralnog turizma u Crnoj Gori o čemu govori i povećan broj seoskih domaćinstava, kao i pozitivan trend ostvarenog turističkog prometa u njima. U 2019. godini bilo je 56 registrovanih seoskih domaćinstava, a prema poslednjoj evidenciji resornog ministarstva, u Crnoj Gori usluge se pružaju u 190 seoskih domaćinstava.

Sagledavajući postojeće stanje u oblasti razvoja ruralnog turizma, Program razvoja ruralnog turizma podržava viziju da Crna Gora u predstojećem periodu svojim brendom i autentičnošću ponude bude globalno prepoznata kao razvijena destinacija u oblasti ruralnog turizma.

Jedan od pokazatelja potencijala Crne Gore u oblasti ruralnog turizma su i rezultati prvog izdanja UNWTO inicijative "Best Tourism Villages/Najbolja sela u turizmu". Naime, tokom Generalne skupštine UNWTO, održane u decembru 2021. godine, među odabranim u kategoriji "Program unaprijeđenja" su i crnogorska sela **Godinje /Bar/** i **Gornja Lastva /Tivat/**. Aplikacije za sela pripremali su u kosaradnji Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma i lokalne turističke organizacije Tivta i Bara, uz podršku predstavnika seoskih mjesnih zajednica, te drugih lokalnih subjekata.

Kroz inicijativu “Najbolja sela u turizmu”, zemlje članice UNWTO imale su pravo da konkurišu sa po tri predloga, a od ukupno 174 prijave, 44 sela su proglašena kao najbolja.

Dio inicijative je i “Program unaprijeđenja” za koji je odabrano 20 sela iz cijelog svijeta, a Crna Gora je jedina zemlja iz koje su uvrštena čak dva sela. Kroz pomenuti Program će ovim selima biti pružena podrška od strane UNWTO i njenih partnera, kako bi se postojeći potencijali poboljšali, a ponuda dodatno ispromovisala, te unaprijedila uloga turizma u očuvanju ruralnih područja. Turizam bi trebalo da bude pokretač razvoja, kako bi se na pravi način valorizovala sela i očuvalo njihovo kulturno i prirodno bogatstvo, kao i autentične vrijednosti.

Uzimajući u obzir sve navedeno i činjenicu da je izazovni period tokom 2020-2021. godine, sa aspekta zdravlja ljudi, u prvi plan kod potencijalnih turista stavio potrebu i želju za provođenjem odmora u ugostiteljskim objektima koji obezbjeđuju individualizaciju usluga uz aktivnosti koje se u najvećoj mjeri odvijaju na otvorenom prostoru, odnosno u prirodi. Na kraju imajući u vidu objektivno otežane uslove odvijanja poslovanja u turizmu tokom perioda 2020 - 2021. godine, u nastavku slijedi tabelarni pregled statusa aktivnosti iz Akcionog plana za 2020 i 2021. godinu.

III - TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE PO AKTIVNOSTIMA

STRATEŠKI CILJ I:		RAZVOJ RURALNOG TURIZMA 2019-2021.					
Operativni cilj 1:		UNAPREĐENJE SISTEMA RURALNIH TURISTIČKIH ISKUSTAVA I INTEGRACIJA PONUDE					
Indikator učinka				Polazna vrijednost: 2019. godina – referentna godina	Prelazna/Ostvarena vrijednost (2020. godina)	Ciljna/Ostvarena vrijednost (2021. godina)	
Indikator učinka 1. Odobrena sredstva za očuvanje autentične arhitekture i ambijenta u minimum tri sela do 2020.godine. (Mjerna jedinica - broj sela).				0	0	3 cilj /0 ostvareno	
Indikator učinka 2. Odobrena sredstva za adaptaciju i restauraciju seoskih objekata namijenjenih pružanju turističkih usluga uz očuvanje tradicionalnog stila za minimum šest korisnika do 2020.godine. (Mjerna jedinica -broj korisnika sufinansiranih kroz Podsticajne mjere).				0	0	6 cilj / 6 ostvareno	
Indikator učinka 3. Organizovano minimum dvije posjete (ture) TA nosiocima ponude u ruralnom turizmu do 2020. godine (jedna tura godišnje) u cilju savjeta za unaprijeđenje ponude. (Mjerna jedinica – broj organizovanih tura).				0	0	6 cilj / 2 ostvareno	
Aktivnost	Indikator	Nadležne institucije	Rok	Status realizacije indikatora rezultata	Planirana / utrošena sredstva	Novi rok i obrazloženje	Preporuka
U javne pozive za podršku razvoju ruralnom turizmu uvrstiti zanate i domaće radinosti	Šest starih zanata i domaćih radinosti uključenih u program podrške razvoju ruralnog turizma	MORT, MPRR	2019 - 2021	Realizovano 6 starih zanata i domaćih radinosti uključene u Programe podrške	150.000€ - Iznos se odnosi na sve Javne pozive odnosno mjere podrške koji su u nastavku tabele.* Takođe, zanati su prepoznati i kroz IPARD II program, kroz mjeru 7 "Diverzifikacija gazdinstva i razvoja poslovanja", kojom je opredijeljeno 6,8 mil€.		

					Kako nije stvoren zakonski osnov za raspisivanje JP za zanate te je samo objavljen poziv za investicije u razvoj ruralnog turizma.		
Organizovanje radionica/okruglih stolova sa ciljem upoznavanja TA sa ponudom starih zanata i domaće radinosti (sa ciljem uključivanja ponudu) i upoznavanja pružaoca usluga sa potrebama turista	Održano minimum tri radionice/okrugla stola	MORT	2020	Nije realizovano		Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.	
Raspisati javne pozive za programe podrške za uređenje sela i seoskog ambijenta.	Javni poziv raspisan	MORT, MPRR	2021	Realizovano. Podržan 121 projekat https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-podrsku-ruralnom-turizmu-za-2021-2022-godinu-unapredenje-kvaliteta-usluga-i-ponude-u-ruralnom-turizmu https://www.gov.me/clanak/realizovana-podrska-od-preko-65000000-eura-za-razvoj-sela-i-izgradnju-infrastrukture-za-2021-godinu	Planiran budžet 2,057 mil €/ Realizovano oko 1,6 mil € - U okviru osovine 3: Mjere za poboljšanje kvaliteta života I širenje ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima a kroz Mjeru "Razvoj sela i izgradnja infrastrukture" podržane investicije uticale su na poboljšanje infrastrukturu u ruralnim područjima I to kroz podršku koja		

					je obezbijeđena za probijanje, tamponiranje i čišćenje puteva i rješavanje problema vodosnabdjevanja i projekte razvoja elektro mreže u ruralnim područjima.		
Pratiti realizaciju inicijative za uključanje zanatskih radionica u paket aranžmane	Minimum dvije TA u svoje aranžmane uključilo ponudu u vezi sa zanatima i domaću radionost	MORT	2020 - 2021	Nije realizovano	-	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.	
Definisati programe podrške za uređenje sela i seoskog ambijenta	Programi usvojeni	MORT	2020	Realizovano https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-podrsku-ruralnom-turizmu-za-2021-2022-godinu-unapredenje-kvaliteta-usluga-i-ponude-u-ruralnom-turizmu	-		
Definisati kriterijume - za adaptaciju i restauraciju objekata u skladu sa tradicionalnim stilom arhitekture	Utvrđeni kriterijumi	MORT, MPRR, RRA	2020	Realizovano – publikovana brošura https://www.ruralholiday.me/wp-content/uploads/2020/01/PREPORUKE-FINALNO-SCREEN-1.pdf	-		
Definisati program podrške za adaptaciju i restauraciju seoskih objekata namijenjenih	Program podrške za adaptaciju i restauraciju	MORT, MPRR	2020	Realizovano https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-podrsku-ruralnom-	- U novembru mjesecu 2020. godine usvojen je predlog izmjena		

pružanju turističkih usluga	seoskih objekata definisan i usvojen			turizmu-za-2021-2022-godinu-unapredenje-kvaliteta-usluga-i-ponude-u-ruralnom-turizmu https://www.gov.me/clanak/prvi-ipard-javni-poziv-za-podrsku-ruralnom-turizmu	IPARD II programa od strane Crne Gore i dostavljen Evropskoj komisiji na razmatranje i usvajanje od strane nadležnih direktorata. Ovim predlogom izvršena je detaljna razrada Mjere 7 – “Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja” i izmjena budžetske alokacija Programa u odnosu na Mjeru 7 I stvoreni preduslovi za objavljivanje prvog Javnog poziva, gdje je između ostalog moguće izgradnja/rekonstrukcija I opremanje objekata za pružanje ugostiteljskih usluga.		
Raspisati javni poziv za program podrške za adaptaciju i restauraciju seoskih objekata namjenjenih pružanju turističkih usluga	Javni poziv raspisan	MORT, MPRR	2021	Realizovano https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-podrsku-ruralnom-turizmu-za-2021-2022-godinu-unapredenje-kvaliteta-usluga-i-ponude-u-ruralnom-turizmu	JP za M7 je raspisan u junu 2021. godine. Planirana sredstva iznose 6,8 mil €.		
Definisanje kriterijuma za javni	Kriterijumi usvojeni	MORT	2020	Realizovano			

poziv za povećanje komfora za turiste (mini saune, bazeni)				https://www.gov.me/c/lanak/javni-poziv-za-podrsku-ruralnom-turizmu-2021-2022-godinu-razvoj-inovativnih-turistickih-proizvoda-u-ruralnim-podrucjima	-		
Raspisati javni poziv za program podrške povećanju komfora	Broj javnih poziva (2)	MORT	2020 – 2021	Realizovano https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-podrsku-ruralnom-turizmu-za-2021-2022-godinu-unapredenje-kvaliteta-usluga-i-ponude-u-ruralnom-turizmu			
Pregovori sa većim pružaocima ugostiteljskih usluga o uključenju tipičnih poljoprivrednih proizvoda u ponudu	Minimum sedam potpisanih sporazuma o saradnji (2019: 1; 2020: 3; 2021: 3)	MORT, FAO (RRA)	2019 – 2021	Realizovano http://www.bjelasica-komovi.me/fao-ebrd-projekat-u-crnoj-gori-promovisanje-odrzivih-lanaca-vrijednosti-u-proizvodnji-hrane-kroz-povezivanje-sa-turizmom/	-		
Promotivne aktivnosti u cilju uvođenja tipičnih poljoprivrednih proizvoda u turističku ponudu (za koje su potpisani sporazumi)	Broj proizvoda koji su u ponudi je minimum 15	MORT, FAO (RRA)	2020 - 2021	Realizovano http://www.bjelasica-komovi.me/fao-ebrd-projekat-u-crnoj-gori-promovisanje-odrzivih-lanaca-vrijednosti-u-proizvodnji-hrane-kroz-povezivanje-sa-turizmom/	5.000€		
Raspisivanje javnog poziva za program podrške za jačanje integrisane ponude	Broj javnih poziva (3)	MORT	2019 - 2021	Realizovano https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-podrsku-ruralnom-			

				turizmu-za-2021-2022-godinu-unapredenje-kvaliteta-usluga-i-ponude-u-ruralnom-turizmu	-		
Definisanje posebnih kriterijuma za sanaciju, adaptaciju I valorizaciju katuna	Kriterijumi usvojeni	MORT	2020	<p>Realizovano. Podržano je 21 poljoprivredni proizvođač, koji izdižu na katune. Na ovaj način omogućeno je obezbjeđivanje električne energije kroz nabavku i ugradnju fotonaponskog sistema i nabavku rashladnih uređaja, koji se mogu napajati sa fotonaponskog sistema.</p> <p>Takođe, omogućena je adaptacija koliba i regulisanje vodosnabdijevanja, čime se utiče na poboljšanje životnih uslova, rada i kompletnog proizvodnog procesa na katunu.</p>	U 2020. godini planiran budžet 100.000€ /podržano 14.381,75€ 70.000 € planirano u 2021. godini/ podržano 32.779,57€		
Definisanje programa podrške za katune	Program podrške za katune usvojen	MORT, MPRR	2020	Realizovano	-		
Raspisivanje javnog poziva za	Broj javnih poziva	MORT,	2020 –	Realizovano			

katune	(2)	MPRR	2021				
Utvrđiti kritične infrastrukturne i komunalne nedostatke u ruralnim područjima u kojima se odvija ugostiteljska djelatnost u okviru ruralnog turizma	Urađena lista	MORT	2020	Realizovano	Realizovano kroz Program rada lokalnih samouprava		
Formirati liste prioriteta za preduzimanje intervencija koristeći izrađenu mapu ponude u okviru ruralnog turizma, prema broju turistički aktivnih poljoprivrednih gazdinstava	Urađene liste prioriteta	MORT	2020	Realizovano	Realizovano kroz Program rada lokalnih samouprava		
Definisati programe unapređenja saobraćajne infrastrukture i signalizacije	Programi usvojeni	MORT, MPRR	2020	Realizovano kroz Agrobudžetsku mjeru "Razvoj sela I izgradnja infrastrukture".	-		
Definisati programe rješavanja problema otpada i otpadnih voda	Programi usvojeni	MORT	2020	Realizovano MPŠV je u okviru IPARD programa predvidjelo određene investicije u cilju rješavanja problema otpada I otpadnih voda.	-		
Realizacija programa rješavanja infrastrukturnih i komunalnih problema uz monitoring	Broj realizovanih projekata shodno programima (indikator moguće utvrditi krajem prvogkvartala 2020)	MORT	2020 - 2021	Realizovano	- Realizovano kroz Program rada lokalnih samouprava		

Koristeći bazu i mapu ponude u okviru ruralnog turizma, locirati sela sa više domaćinstava koja pružaju turističke usluge	Utvrđena lista	MORT	2020	Realizovano https://www.gov.me/dokumenta/f96a4d5b-070b-4f1e-9d8d-5d626d0b268a	-		
Pregovori sa mobilnim operaterima da uvrste aktivnost u program društvene odgovornosti (opremanje)	Tri potpisana memoranduma o saradnji	MORT	2020	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.		
Izabrati, u saradnji sa operaterima, lokacije za pilot projekate (bežični internet za domaćinstva)	Broj odabranih pilot projekata	MORT	2021	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.		
Realizacija pilot projekata (bežični internet za domaćinstva)	Broj domaćinstava koji imaju besplatan internet			Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.		
Definisanje kriterijuma za klasifikaciju objekata, ocjenu kvaliteta i dodjelu znaka	Elementi i kriterijumi ocjene usvojeni	MORT	2020	Nije realizovano		IV Kvartal 2022. god.- u cilju podizanja nivoa kvaliteta ponude.	S obzirom na značaj ponude u seoskim domaćinstvima i nastojanjima da ista bude na što kvalitetniji način pružena, tokom 2022. godine preduzeće se aktivnosti
Popularizacija ideje kroz prezentovanje nosiocima ponude (oznaka kvaliteta)	Znak kvaliteta prezentovan na 3 okrugla stola	MORT	2021	Nije realizovano			
Donošenje Pravilnika za kvalifikaciju objekata, ocjenu kvaliteta i dodjelu znaka	Donošenje Pravilnika	MORT	2021	Nije realizovano			
Aktivnosti na dodjeli oznake kvaliteta	10 dodjeljenih oznaka kvaliteta	MORT	2021	Nije realizovano			

							na planu izmjena / dopuna postojećih i donošenje novih normativnih akata. Cilj je da se u postupku kategorizacije izvrši dodatna provjera kvaliteta ponude shodno čemu će se vršiti i dodjela oznake kvaliteta.
Identifikovati TA koje su zainteresovane da pomognu pružiocima usluga u ruralnom turizmu sa savjetima za unaprjeđenja sadržaja i kvaliteta ponude	Formirana lista zainteresovanih TA	MORT	2020	Realizovano	-		
Formirati listu zainteresovanih pružaoaca usluga I formirati plan tura	Plan tura formiran	MORT	2020	<u>Djelimično realizovano</u> <u>Rok za nastavak realizacije aktivnosti 2022. godina.</u>	-		
Organizovati ture za TA	Ture realizovane	NTO	2020	Realizovano	1.500€		

				https://montenegro.travel/vijesti/1998			
Pratiti aktivnosti na poboljšanje usluga pružaoca usluga u ruralnom turizmu	Izveštaj o unapređenju usluga pružaoca usluga u ruralnom turizmu	MORT	2020	Realizovano			

STRATEŠKI CILJ I:		RAZVOJ RURALNOG TURIZMA 2019-2021.					
Operativni cilj 2:		PODIZANJE NIVOVA SVIJEŠTI I INFORMISANOSTI TURISTA O PONUDI U OKVITU RURALNOG TURIZMA CRNE GORE					
Indikator učinka				Polazna vrijednost (2019. godina)	Prelazna/Ostvarena vrijednost (2020. godina)	Ciljna/Ostvarena vrijednost (2021. godina)	
Indikator učinka 1. Formiran i lansiran "Program ambasadora". (Mjerna jedinica – broj programa).				0	/	1 cilj / 0 ostvareno	
Indikator učinka 2. Razvijen integrisani sistem digitalnog marketinga i prodaje – 1 mobilna aplikacija (za Android i iOS) i 1 portal ruralnog turizma sa modulom centralnog bukinga do kraja 2020. godine i otvorena 3 digitalizovana centra za posjetioce do 2021. godine. (Mjerna jedinica – broj broj mobilnih aplikacija, portala i digitalizovanih centara).				0	/	3 digitalizovana centra cilj / 0 ostvareno 1 mobilna aplikacija cilj / 1 ostvareno 1 portal ruralnog turizma cilj / 1 ostvareno	
Aktivnost	Indikator rezultata	Institucija	Rok	Status realizacije indikatora rezultata	Planirana / utrošena sredstva	Novi rok i obrazloženje	Preporuka
Formirati listu TA koje žele ture upoznavanja sa ruralnom turističkom ponudom	Lista zainteresovanih TA formirana	MORT	2020	Realizovano			
Formirati listu zainteresovanih pružaoca usluga i formirati plan tura	Plan tura formiran	MORT	2020	Realizovano			
Organizovati ture	Ture realizovane	NTO	2020	Realizovano	5.000€		

				https://montenegro.travel/vijesti/1998			
Angažovanje profesionalne kreativne agencije	Agencija izabrana na tenderu	NTO	2020	Realizovano https://montenegro.travel/vijesti/1998 Angazovana agencija Strategist	10.000€		
Razvoj poruka i vizuala	Usvojene poruke i vizuali	NTO	2020	Realizovano			
Plasiranje kroz kanale komuniciranja	Broj poruka i njihovo vrijeme trajanja	NTO	2020 – 2021	Djelimično Realizovano https://montenegro.travel/vijesti/2058 https://montenegro.travel/vijesti/2081	15.000€ / 10.000€		
Organizovati posjete novinara Crnoj Gori	Pet novinara posjetilo Crnu Goru	NTO	2020	Realizovano https://montenegro.travel/vijesti/2086 https://montenegro.travel/vijesti/2023 https://montenegro.travel/vijesti/2067	7.500€		
Pratiti rezultate objavljene članke reportaže	Broj objavljenih članaka i reportaža	NTO	2020 – 2021	Realizovano https://montenegro.travel/vijesti/2086	-		
Lansiranje programa za boravak članova u Crnoj Gori	Šest članova programa boravilo u Crnoj Gori (tri godišnje)	NTO	2020 – 2021	Realizovano	-		
Praćenje rezultata programa	Broj postova, lajkova	NTO	2020 – 2021	Realizovano	-		
Odrediti sadržaj mikrosajta kampanje	Sadržaj mikrosajta kampanje definisan	NTO	2020	Djelimično realizovano	Nastavak istih aktivnosti tokom 2022.		

					god.		
Angažovati profesionalnog IT stručnjaka (web developer-a)	IT stručnjak (web developer) izabran na tenderu	NTO	2020	Realizovano	3.000€		
Pokrenuti mikrosajt i povezati ga sa drugim veb stranicama koristeći hešteg #MontenegroRural	Mikrosajt funkcionalan	NTO	2020	Realizovano https://see.montenegro.travel/en	500€		
Organizovati posjetu blogera, pratit rad, davati podršku i koordinisati blogere tokom boravka	3 blogera posjetilo Crnu Goru	NTO	2021	Realizovano	4.500€ / 2.000€		
Mjeriti rezultate kampanje (posjete blogera)	9 objavljenih blogova	NTO	2021	Realizovano	3.000€ / 2.500€		
Definisati zahtijevane funkcionalne karakteristike i karakteristike korisničkog interfejsa	Definisane funkcionalne karakteristike i karakteristike korisničkog interfejsa	NTO	2020	Nije realizovano		Aktivnosti vezane za mobilnu aplikaciju planirane su za 2022. godinu	Shodno nemogućnosti da se u planiranom roku izvrši realizacija planiranih aktivnosti, tokom 2022. godine pokušaću se iznaći mogućnost (finansijska sredstva) za realizaciju istih.
Raspisivanje tendera i izbor IT (dizajn, razvoj i održavanje)	Izabran IT na tenderu Održavanje za jednu godinu	NTO	2020	Nije realizovano		14.000€ Aktivnost planirana za 2022.godinu	
Lansiranje mobilne aplikacije	Aplikacija dostupna na GooglePlay i Apple App Store	NTO	2021	Nije realizovano		200€ Aktivnost planirana za 2022.godinu	
Formirati listu pogodnih lokacija, po mogućnosti	Definisane lokacije	MORT	2020	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove		

postojećih objekata, u naseljenim područjima, na mjestima koja su ulazne tačke i čvorišta ruralnih turista					aktivnosti tokom 2022. godine.		
Izabrati lokacije za pilot projekte	Lokacije za pilot projekte odabrane	MORT	2020	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.		
Odrediti sadržaj digitalnih postavki, kao i funkcionalnost	Sadržaj i funkcionalnost digitalnih postavki definisani	MORT	2020	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.		
Raspisivanje tendera i izbor izvođača	Izabran izvođač	MORT	2021	Realizovano kroz javni poziv	1.000€		
Puštanje digitalnih centara za posjetioce u rad	Digitalni centri za posjetioce otvoreni	MORT	2021	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. g.		
Monitoring implementacije projekta (portal ruralnog turizma sa centralnim bukingom)	Imenovana komisija za kontrolu realizacije projekta	MORT, NTO RRA	2020	Realizovano https://www.ruralholiday.me/st1/seosko-domacinstvo/			
STRATEŠKI CILJ III:	RAZVOJ RURALNOG TURIZMA 2019-2021.						
Operativni cilj 3:	OSPOSOBLJAVANJE I AKTIVIRANJE RURALNIH ZAJEDNICA, PREDUZETNIKA I PREDUZEĆA DA UNAPRIJEDE VRIJEDNOST RURALNIH PROIZVODA KROZ AKTIVNO UČEŠĆE U UPRAVLJANJU ODRŽIVIM RAZVOJEM SVOJIH DESTINACIJA						
Indikator učinka				Polazna vrijednost (2019. godina)	Prelazna/Ostvarena vrijednost (2020. godina)	Ciljna/Ostvarena vrijednost (2021. godina)	
Indikator učinka 1. Formiran sistem prikupljanja upravljačkih informacija do 2020. godine.				0	/	1 cilj / 0 ostvareno	
Indikator učinka 2. Organizovano šest obuka za pružaoce usluga u ruralnom turizmu (dvije po regionu) do 2020. godine.				0	/	6 cilj / 0 ostvareno	
Indikator učinka 3. Obučeno prvih devet mentora (tri mentora – trenera i šest lokalnih mentora) do 2020. godine.				0	/	9 cilj / 0 ostvareno	

Aktivnost	Indikator rezultata	Institucija	Rok	Status realizacije indikatora rezultata	Planirana / utrošena sredstva	Novi rok i obrazloženje	Preporuka
Redovni sastanci radne grupe za ruralni turizam (RGRT)	Broj održanih sastanaka (12)	RGRT	2019 – 2021	Djelimično realizovano	-		
Osnivanje uslužnih centara za podršku ruralnom turizmu	Centri osnovani	MORT	2020	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.		
Obuka zaposlenih u uslužnim centrima	Obuke završene	MORT	2020	Nije realizovano	- Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.		
Uključivanje predstavnika udruženja i klastera ruralnog turizma i ruralnog razvoja u RRGRT	Predstavnici učestvuju u radu RRGRT	MORT	2020	Realizovano	.		
Obuka mentora u okviru RRA (program "treninga trenera")	Minimum tri obučena mentora – trenera	MORT	2020	Realizovano			
Obuka mentora na nivou opština	Minimum šest obučanih lokalnih mentora	MORT	2020	Nije realizovano		IV Kvartal 2022. god	
Početak realizacije mentoringa	Sistem mentoringa funkcionalan	MORT	2021	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.		
Definisati sistemska istraživanja tržišta	Određen sadržaj i dinamika istraživanja	MORT	2020	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.		
Pokrenuti istraživanja tržišta (svake dvije godine)	Obavljeno istraživanje	MORT – NTO	2020	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine.		

Pokrenuti prikupljanje statističkih podataka	Sistem prikupljanja podataka funkcionalan	MONSTAT	2020	Realizovano	-		
Definisati kriterijume za dodjelu sredstava za mlade bračne parove – aplikante u okviru podrške i podsticaja mlađoj generaciji da se vraća na selo	Kriterijumi usvojeni	MORT	2020	Realizovano	-		
Definisati kriterijume za dodjelu sredstava za mlade aplikante sa visokim obrazovanjem	Kriterijumi usvojeni	MORT	2021	Realizovano	-		
Početak primjene odluka o registraciji i naknadama u okviru sistema registracije za smještajne kapacitete u ruralnom turizmu	Novi sistem registracije u primjeni	MORT	2020	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. g.		
Početi sa realizacijom programa obuke	Devet programa obuke (minimum tri programa godišnje)	MORT	2019 – 2021	Nije realizovano	Ne planira se realizacija ove aktivnosti tokom 2022. godine		

IV – PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA

Imajući u vidu da su prethodne dvije godine realizacije Akcionog plana bile zahvaćene nepredvidivom situacijom izazvanom pandemijom COVID-19, veoma je teško bilo postići realizaciju svih planiranih mjera i aktivnosti.

Ključne preporuke za budući razvoj ruralnog turizma u okviru novog dokumenta odnose se na:

1. Operativni cilj 1: Unapređenje sistema ruralnih turističkih iskustava i integracija ponude

- Implementacija protokola / standarda (nacionalnih/međunarodnih) koji se odnose na sigurno i bezbjedno poslovanje pružaoca usluga u ruralnom turizmu.
- Organizovanje radionica/okruglih stolova sa ciljem upoznavanja TA sa ponudom starih zanata i domaće radinosti (sa ciljem uključivanja ponude) i upoznavanja pružaoca usluga sa potrebama turista;
- Pratiti realizaciju inicijative za uključenje zanatskih radionica u paket aranžmane;
- Pregovori sa većim pružaocima ugostiteljskih usluga o uključenju tipičnih poljoprivrednih proizvoda u ponudu;
- Definisane posebne kriterijuma i raspisivanje programa za sufinansiranje u pravcu sanacije, adaptacije i valorizacije katuna/i drugih objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu;
- Utvrditi kritične infrastrukturne i komunalne nedostatke u ruralnim područjima u kojima se odvija ugostiteljska djelatnost u okviru ruralnog turizma i formirati listu prioriteta i monitoring istih;
- U saradnji sa mobilnim operaterima realizovati pilot projekat da se uvrste aktivnosti u program društvene odgovornosti (bežični internet za domaćinstva);
- Formirati listu zainteresovanih pružaoca usluga i formirati plan tura za TA.

2. Operativni cilj 2: Podizanje nivoa svijesti i informisanosti turista o ponudi u okviru ruralnog turizma Crne Gore

- Unapređenje kapaciteta ljudskih resursa - pružaoca usluga u ruralnom turizmu (vještine/znanja/kompetencije), kao i pružaoca usluga u komplementarnim djelatnostima, direktno i indirektno, povezanim sa turizmom (podizanje nivoa svijesti o značaju turizma/ruralnog turizma).
- Definisati zahtijevane funkcionalne karakteristike i karakteristike korisničkog interfejsa za razvoj mobilne aplikacije (android/ios);
- Raspisivanje tendera i izbor IT (dizajn, razvoj i održavanje);

- Formirati listu pogodnih lokacija, po mogućnosti postojećih objekata, u naseljenim područjima, na mjestima koja su ulazne tačke i čvorišta ruralnih turista i Izabrati lokacije za pilot projekte;
- Odrediti sadržaj digitalnih postavki, kao i funkcionalnost;
- Puštanje digitalnih centara za posjetioce u rad i monitoring implementacije projekta;
- Podizanje nivoa kvaliteta usluge u seoskim domaćinstvima putem ispunjenosti uslova za dodjelu oznake kvaliteta.

3. Operativni cilj 3: Osposobljavanje i aktiviranje ruralnih zajednica, preduzetnika i preduzeća da unaprijede vrijednost ruralnih proizvoda kroz aktivno učešće u upravljanju održivim razvojem svojih destinacija

- Osnivanje uslužnih centara za podršku ruralnom turizmu kao i obuka zaposlenih;
- Obuka mentora u okviru RRA (program "treeninga trenera");
- Obuka mentora na nivou opština i početak realizacije monitoringa;
- Definisati sistemska istraživanja tržišta;
- Pokrenuti istraživanja tržišta (svake dvije godine);
- Pokrenuti prikupljanje statističkih podataka;
- Uspostavljanje korisničkog interfejsa/ aplikacija dostupna na Google Play i Apple App Store (raspisivanje tendera i odabir najboljeg ponuđača).

Prelazni Akcioni plan za 2022. godinu za realizaciju Programa razvoja ruralnog turizma

Imajući u vidu da je u planu izrada novog programskog dokumenta za razvoj ruralnog turizma Crne Gore na period od 2023-2025, čije se usvajanje planira početkom 2023. godine, neophodno je da se u 2022. godini sprovede evaluacija prethodnog programskog dokumenta do čije se realizacije predlaže Prelazni Akcioni plan za 2022. godinu.

Realizacija aktivnosti u okviru Akcionog plana Programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore za period 2020 - 2021. godine, je djelimično zadovoljavajući imajući u vidu činjenicu da se i tokom 2021. godine poslovanje u sektoru turizma nije odvijalo planiranim tempom zbog poštovanja epidemioloških mjera propisanih od strane nadležnih institucija. S tim u vezi, prelaznim Akcionim planom definisane su aktivnosti čija se realizacija tokom 2022. godine ocjenjuje kao realna i čine ih aktivnosti iz prethodnog dokumenta, koje nisu realizovane, kao i nove aktivnosti.

STRATEŠKI CILJ:		RAZVOJ RURALNOG TURIZMA 2022.				
Opretni cilj 1		UNAPRJEĐENJE SISTEMA RURALNIH TURISTIČKIH ISKUSTAVA I INTEGRACIJA PONUDE				
Indikator učinka				Početna vrijednost (I kvartal 2022. godine)		Ciljna vrijednost (IV kvartal 2022. godine)
Indikator učinka 1: Marketinška kampanja "Montenegro rural" – broj kampanja				0		1 kampanja
2: Samoedukacijski programi, obuke za mentore broj utvrđenih programa, broj obučanih mentora				0		3 programa 5 obučanih mentora
Aktivnost	Indikator rezultata	Nadležne Institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje	Izvor finansiranja
1. Marketinška kampanja "Montenegro rural", plasiranje kroz kanale komuniciranja	Broj poruka i njihovo vrijeme trajanja	NTO, MER	2022, III kvartal	2022, IV kvartal	30.000€	Budžet Crne Gore
2. Samoedukacijski programi, priručnik/vodič i sl. literatura za jednostavnije poslovanje seoskih domaćinstava, kao i obuke mentora na nivou opština za koordiniranje rada sa Ministarstvom.	Kreirani i broj distribuiranih priručnika vodiča za samoedukaciju Broj obučanih mentora	MER	2022, III kvartal	2022, IV kvartal	5.000€	Budžet Crne Gore

PREDLOG

3. Priprema projektnog zadatka za korisnički interfejs, raspisivanje tendera i izbor IT ponuđača i lansiranje mobilne aplikacije.	Definisane karakteristike korisničkog interfejsa, izabran IT na tenderu i aplikacija dostupna na Google Play i Apple App Store.	NTO	2022, III kvartal	2022, IV kvartal	14.200€	Budžet Crne Gore
Opretni cilj 2	PODIZANJE NIVOA SVIJESTI I INFORMISANOSTI TURISTA O PONUDI U OKVIRU RURALNOG TURIZMA CRNE GORE					
Indikator učinka				Početna vrijednost (I kvartal 2022. godine)	Ciljna vrijednost (IV kvartal 2022. godine)	
Indikator učinka 1: Broj umreženih seoskih domaćinstava				0	10 umreženih seoskih domaćinstava	
Aktivnost	Indikator rezultata	Nadležne Institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje	Izvor finansiranja
1. Umrežavanje ponude seoskih domaćinstava kroz unapređenje ponude (tematske staze, hiking & biking staze, promovisanje bed and bike standarda u seoskim domaćinstvima)	Broj umreženih seoskih domaćinstava	MER, LTO	2022, III kvartal	2022, IV kvartal	15.000€	Budžet Crne Gore
Opretni cilj 3	OSPOSOBLJAVANJE I AKTIVIRANJE RURALNIH ZAJEDNICA, PREDUZETNIKA I PREDUZEĆA DA UNAPRIJEDE VRIJEDNOST RURALNIH PROIZVODA KROZ AKTIVNO UČEŠĆE U UPRAVLJANJU ODRŽIVIM RAZVOJEM SVOJIH DESTINACIJA					
Indikator učinka				Početna vrijednost (I kvartal 2022. godine)	Ciljna vrijednost (IV kvartal 2022. godine)	
Indikator učinka 1: Broj dodijeljenih oznaka kvaliteta				0	5 dodijeljenih oznaka	
Aktivnost	Indikator rezultata	Nadležne Institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje	Izvor finansiranja
1. Kreirati oznake kvaliteta: "Wild Beauty Farm - WBF" (oznake za seoska domaćinstva koja su prepoznata po specifičnoj ponudi)	Kreirana oznake kvaliteta	MER	2022, I kvartal	2022, IV kvartal	Nisu potrebna finansijska sredstva	/